

Gyurkó Sz. – Németh B. – Balázs R.: Az eljárási jogok és a gyermekbarát igazságszolgáltatás érvényesülése Magyarországon, büntetőeljárás alá vont külföldi fiatakorúak esetén¹

A gyermekek különböző akadályokkal szembesülnek, miközben büntetőeljárás alá vonták őket, és abban érdekeiket szeretnék érvényesíteni és jogaik tiszteletben tartását próbálják elérni. Ilyen nehézség például a cselekvőképességük korlátozottsága vagy hiánya², de a gyermekkorból³ eredő sajátos védelem igénye is. A nyomozati szakban és később a bíróság előtti eljárás során is sebezhetőségüket tovább fokozza a társadalmi helyzetük, a család hiánya, a kulturális másság, a nyelvi akadályok, stb. és az állampolgárság kérdése - azaz a külföldi állampolgárság vagy a marginalizált kisebbségi csoportozhoz tartozás. Ha a gyanúsított vagy vádlott gyermek külföldi, az eljárási garanciák, amelyeket biztosítani kell a külföldi fiatakorú terheltek számára, valójában további kihívások elé állítják a nemzeti igazságszolgáltatási rendszereket.

Amikor a terhelt bíróság elé kerül egy büntetőügyben, képesnek kell lennie arra, hogy ügyvédjével konzultáljon, rendelkeznie kell bizonyos mértékű ismeretekkel az eljárás menetére és az alkalmazandó jogra vonatkozóan, és a védelem előkészítésében is részt kell vennie.

A nyelv az első korlát, amely akadályozhatja a gyanúsított vagy vádlott gyermek joghoz való hozzáférését és annak biztosítását, hogy tisztességesen bánjanak vele, és hozzáférjen a jogaival kapcsolatos információkhoz az általa értett nyelven. Ezenkívül ha elfogadjuk, hogy a jogi képviselő nem formális jog, hanem tartalmi (érdemi) érvényesülés esetén nevezhető csak teljesültnek - hiszen a jogi rendelkezéseket szellemiségük és nem betűjük alapján kell megítélni - , akkor látjuk, hogy például gyakran nem könnyű feladat olyan ügyvédet találni, aki képzett és felkészült külföldi gyermekeket érintő ügyekben eljárni. Ez nehezítheti, hogy a gyerekek ténylegesen és eredményesen gyakorolhassák a védelemhez való jogaikat.

Bevezetés

¹ Jelen írás *“A fiatakorú gyanúsítottak vagy vádlottak eljárási jogai az EU-ban (PRO-JUS)”* projekt keretében végzett kutatás főbb megállapításait tartalmazza. A projekt célja a büntetőeljárásban gyanúsított vagy vádlott, nem magyar állampolgár, 18 éven aluli személyek (gyermekek) helyzetének vizsgálata volt.

² Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900016804b2cf3> – letöltve 2016. 06. 03-án

³ Golub, S. and Grandjean, A., Promoting equitable access to justice for all children. UNICEF Insights, Issue 1/2014 (2014)

A joggal konfliktusba kerülő gyermekekről szóló korábbi kutatások szerint⁴ a gyermekek általában nem rendelkeznek a jogaik érvényesítéséhez és speciális szükségleteik tiszteletben tartásának kivívásához szükséges tudással, képességekkel és érdekérvényesítési lehetőséggel.

Ezt az eredendő sebezhetőséget a nyomozati szakban vagy a bíróság előtti eljárás során tovább növelhetik a gyermek egyéb körülményei, így például ha hiányzik a támogató családi háttér, ha a gyermek korábban bűncselekmény, erőszak vagy kizsákmányolás áldozatává vált, ha eltérő kulturális, nyelvi háttérrel rendelkezik, ha fokozott a kortárs hatás (például mert nincs olyan felnőtt személy, aki felelősen gondoskodik a gyerekről)⁵, és természetesen az alacsony szocioökonómiai háttér is (iskolázottság, jövedelmi viszonyok, lakáskörülmények, stb.).

A gyermekek sebezhetősége eredhet többek között a személyes jellemzőikből vagy a körülményeikből. Például ha a külföldi gyerekek azért hagyták el otthonukat, mert ott háború vagy más katasztrófa áldozatává váltak, az fokozza mind a későbbi ismételt áldozattá válás, mind pedig a kriminális deviancia kockázatát is. A gyermekkorból eredő általános vulnerabilitás, és a külföldi gyerekek fokozott, speciális kiszolgáltatottsága és sérülékenysége egyedi felelősséget (és feladatot) jelent az eljáró hatóságok számára.

Ha a gyanúsított vagy vádlott gyermek külföldi, az eljárási garanciák, amelyeket biztosítani kell a büntetőeljárásban gyanúsított vagy vádlott gyermekek számára, további kihívások elé állítják a nemzeti igazságszolgáltatási rendszerek saját működését és a szakmaközi együttműködési hálózatokat is. A gyermekvédelem, a szociális ellátás, vagy az áldozatvédelem közötti kooperáció különösen fontos ezekben az ügyekben. Sajnos azonban kutatások támasztják alá, hogy ez az együttműködés - így például a nemzeti gyermekvédelmi rendszerekkel - az esetek jelentős részében nem biztosítja a hatékony védelmet, valamint a minőségi szolgáltatások hozzáférhetőségét a külföldi állampolgárságú (joggal konfliktusba került) gyerekek számára.

*“A külföldi és a magyar gyerekek között különbség, hogy itthon az ellátás, az ellátórendszer automatikusan lép működésbe. Itthon a gyerek elhelyezéséről beszélünk elsősorban. Külföldön a gyerek érdeke, érdekképviselője jogainak védelme az első. Amikor különböző nemzetközi fórumokon ez előjött kérdésként, eleinte nem értettük, hogy mit is akarnak ezzel, aztán eljutottunk odáig, hogy ez itthon is hangsúlyt kapjon.”
(gyámhivatali munkatárs)⁶*

⁴Gyurkó, Sz. (ed) - Nemeth, B.: Comparative situation analysis of juvenile justice system in 20 CEE countries in accordance with the four relevant Terre des hommes scopes, Budapest, Tdh. 2016

⁵ Például: kísérő nélküli kiskorúak.

⁶ A tanulmányban szereplő idézetek a Pro-Jus kutatás keretében készült szakmai interjúk részletei.

Nagyon fontos látni, hogy a gyermekvédelem fókusza még mindig nem a gyerek legfőbb érdekének biztosításán (UNCRC 3. cikkely, 'best interest of the child') van, ezért azokban az esetekben, amikor a magyar gyerekekkel kapcsolatos elsődleges automatizmus (a gyerek családból való kiemelésének, elhelyezésének kérdése) szóba sem jöhet, a gyermekvédelem nem találja a kompetenciáját. A külföldi állampolgárságú gyerekek esetén a gyermekvédelem „zavarban van”, hogy milyen szolgáltatásokat, védelmet, segítséget nyújthat, ami a legtöbb esetben azt eredményezi, hogy az ilyen gyerekek egyszerűen kiesnek a rendszerből.

Ezen túlmenően egy 2016 januárjában publikált, kelet-közép európai összehasonlító vizsgálat⁷ szerint a diszkrimináció is határozottan jelen van ezen a területen: rendszer szinten és az egyes eljárásokban is. A hivatkozott vizsgálat megállapításai szerint jelentős különbség van a jogi szabályozás és annak gyakorlata között a belföldi és külföldi gyermekek esetén. De akár egy-egy országon belüli, a városi és vidéki térségek joggyakorlatai között is találhatunk eltéréseket.

A gyermek- és fiatalkori elkövetés jellemzői

A gyermek- és fiatalkorú elkövetők száma a csökkenő gyermeknépességhez mérten is stagnáló, dinamikusan csökkenő tendenciát mutat. Az összelkövetői számhoz viszonyítva, arányuk alig haladja meg az 1 százalékot (gyermekkorúak) ill. nem éri el a 8 százalékot (fiatalkorúak).

Táblázat 1: Magyarországon elkövetett bűncselekményekre vonatkozó adatok – elkövetők szerinti megoszlás⁸

Bűncselekmények száma összesen (2015)	Sértettek száma összesen – természetes személyek (2015)	Elkövetők száma összesen (2015)	Gyermekkorú elkövetők száma (2015)	Fiatalkorú bűnelkövetők száma (2015)
267.628	183.431	98.899	1.374	7.785

A külföldiek által elkövetett cselekmények statisztikája a magyar állampolgárokéhoz képest jelentős különbségeket mutat. Alapvetően az figyelhető meg, hogy a nemzetközi események, valamint a jogszabályi változtatások egyértelműen hatnak arra, hogy hány külföldi kerül büntetőeljárás hatálya alá. Egyrészt a 2013 óta folyamatosan növekvő menekült hullám, a 2014 év végén csúcspontú szíriai, török és észak-afrikai menekültválság, valamint az

⁷ Gyurkó, Sz. (ed) - Nemeth, B.: Comparative situation analysis of juvenile justice system in 20 CEE countries in accordance with the four relevant Terre des hommes scopes, Budapest, Tdh. 2016

⁸ Forrás: <https://bsr.bm.hu> (utolsó letöltés: 2016. június 26.)

erre 2015-ben adott „fizikai és jogi határzárként” definiálható jogszabály változások egyértelműen befolyásolták a statisztika alakulását.

Táblázat 2: Külföldiek által, Magyarországon elkövetett bűncselekmények számának változása 2011 és 2016 között, az elkövető életkora szerint⁹

	2011	2012	2013	2014	2015	2016 (1-5. hónap)
Külföldi gyermekkorú elkövetők száma	13	15	182	325	10	15
Külföldi fiatalok (14-17 éves) bűnelkövetők száma	104	251	103	61	185	141
külföldi fiatal felnőtt bűnelkövetők száma (18-24 éves)	989	1058	828	867	1194	1322
külföldi, felnőtt bűnelkövetők száma (25-59 éves)	4176	3737	2957	3320	3586	2258

A külföldiek által elkövetett cselekményeket, ha nézzük, döntően az alábbi bűncselekmény. ill. szabálysértés típusokat találjuk: beutazási és tartózkodási tilalom megsértése; közokirat hamisítás; egyedi azonosító jel meghamisítása; 2015 után pedig határzár tiltott átlépése; lopás; garázdaság; testi sértés.

A felnőtt külföldiek alapvetően az országba való bejutással (az azon való átjutással) kapcsolatban valósítanak meg jogszerűtlen magatartásokat, illetve ezek érdekében követik el azokat (használnak hamis útlevelet, lépik át a zöld határt, stb.).

Ehhez képest a gyermek- és fiatalok külföldiek kriminális devianciája jelentősen eltérő képet mutat, és alapvetően a hasonló életkorú magyar állampolgárságú gyerek elkövetők tipológiájával egyezik meg. Meghatározóak a kisebb súlyú vagyron elleni cselekmények, a nyilvános helyen mutatott megbotránkozásra alkalmas viselkedés, és 10 százalék körüli a személy elleni erőszak cselekmények aránya.

Ezt a dinamikát a 2015-ben bevezetett határzár jelentősen megváltoztatta.

Táblázat 3: Rendőri eljárásban regisztrált külföldi állampolgárságú gyermek- és fiatalok elkövetők száma¹⁰

⁹ Forrás: <https://bsr.bm.hu> (utolsó letöltés: 2016. június 26.)

¹⁰ ENyÜBS 2014. évi és 2015. I-XI. havi adatai alapján.

Bűncselekmény	2014. évi	2015. I-XI. hó
lopás	169	21
garázdaság	92	6
határzár tiltott átlépése	-	107
testi sértés	42	4
közokirat hamisítás	13	11
rongálás	16	1
közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény	9	-

A határzár bevezetése, valamint az azzal kapcsolatos törvényi szabályozás több civil szervezet tiltakozását is kiváltotta, alapvetően a gyermekkorú külföldiek kriminalizálását fogalmazva meg problémaként.¹¹

A magyar határokat átlépő, és később büntetendő cselekmény miatt eljárás alá vont gyerekek állampolgárság szerinti megoszlását nézve az alábbiakat találjuk. 2014-ben a hontalanok voltak meghatározó többségben, akiket követtek a román, afgán, szerb és szlovák nemzetiségű elkövetők. 2015-re megnyolcszorozódott az afganisztániak és megharmincszorozódott a szírek aránya, míg a hontalanok száma 325-ről 6-ra csökkent. A környékbeli országokból származó elkövetők (románok, szerbek, szlovákok, ukránok) száma gyakorlatilag változatlan maradt.¹²

Az alkalmazott jogkövetkezmények tekintetében 2013-2014. évi adatok álltak rendelkezésünkre a kutatáskor. Ezek alapján a megrovással záruló nyomozás megszüntetések dominálnak, ezt követi a vádemelés / bíróság elé állítás. Elterelésre az ügyek kevesebb mint 2 százalékában került sor.¹³

“Nem jellemző az, hogy a külföldi gyermekek vonatkozásában a tárgyalási szakaszba eljutnak az ügyek. Az a jellemző, hogy ha a külföldiek csekélyebb

¹¹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) 2015. szeptember 15-től hatályos módosítása értelmében a Büntetőtörvénybe került bűncselekmények (határzár tiltott átlépése (Btk. 352/A. §), a határzár megrongálása (Btk. 352/B. §), valamint a határzárval kapcsolatos építési munka akadályozása (Btk. 352/C. §) miatt indult büntetőügyekben, a fiatalkorúakra vonatkozó speciális, védő rendelkezések nem alkalmazhatók, vagyis a 14-18 év közötti gyermekek – legyen szó menekült, menedékkérő, migráns vagy magyar állampolgárságú gyermekről – ügyében lefolytatott eljárások során a felnőttekre vonatkozó szabályok érvényesülnek. Bár az új törvényi rendelkezés kimondja, hogy a kényszerintézkedéseket a kiskorú érdekeinek szem előtt tartásával kell lefolytatni, a módosítás alapján nem kerül sor gondnok kirendelésére, a szülő, törvényes képviselő sem érvényesítheti jogait még akkor sem, ha Magyarországon tartózkodik és a vádemelés elhalasztásának kedvezőbb, szélesebb körben alkalmazható szabályai és a bizonyítás, fiatalkorúakra kedvezőbb speciális elvei (pl. poligráfos vizsgálat tilalma) sem érvényesülhetnek. Aggályosnak tűnik továbbá a Be. 453.§ (1) bekezdésében írt azon szabály mellőzése is, mely szerint a fiatalkorú életkorát közokirattal kell bizonyítani. Ennek következtében előfordulhat, hogy nem büntethető gyermekkorúak büntetőjogi felelősségének megállapítására kerül sor. Forrás: <http://unicef.hu/aggodik-a-gyermekjogi-civil-koalicio/> (utolsó letöltés: 2016. június 26.)

¹² Az abszolút számok: afganisztáni elkövetők száma 2014-ben: 5 fő, 2015-ben: 47 fő. Szír elkövetők száma 2014-ben: 1 fő, 2015-ben 36 fő. Szerb elkövetők: 6 fő (2014), 11 fő (2015). Szlovák elkövetők: 5 fő (2014), 6 fő (2015). Ukránok: 3 fő (2014), 2 fő (2015).

¹³ ENyÜBS terhelti adatkörből. 2012. évi C. tv. szerint és 1978. évi IV. tv. szerint, 2013-2014.

*bűncselekményeket követnek el, akkor az ügyészség megrovást alkalmaz.”
(ügyész)*

“Egyetlen ügy sem jutott az ügyészségi szakaszba, mert a gyerekek eltűnnek, vagy idő közben rájönnek, hogy mégsem úgy hívják, ahogy, itt az is előfordul, hogy a gyerekek neve megváltozik.” (gyermekotthoni vezető)

Az eljárások időbeliségét vizsgálva, a nyomozás elrendelésétől a vádemelésig eltelt napok száma átlagosan 312 volt 2013-ban és 285 2014-ben. A nyomozás elrendelésétől a jogerős bírósági határozatig eltelt napok átlaga: 930 volt 2013-ban és 899 2014-ben. Átlagosan közel 3 évig tart tehát az az időszak, amíg a 18 éven aluli terhelt a büntetőeljárás hatálya alatt áll. Ez az adat felveti annak kérdését, hogy a jogszabályokban előírt soron kívüliség, és a gyermekbarát igazságszolgáltatás egyik alapelveként megjelenő „minél hamarabbi jogkövetkezmény kiszabás” miként tud érvényesülni ezekben az ügyekben.

Ezen a ponton kell kiemelni, hogy a gyermeki jogok érvényesülése a különböző eljárásokban Magyarországon általában nem a jogszabályi előírások hiánya miatt sérül, hiszen azok az esetek meghatározó részében lefedik a nemzetközi és európai előírásokban foglaltakat.

A gondot az előírások gyakorlati megvalósulása jelzi, aminek alapvetően két manifesztuma ismerhető fel:

- a) A valódi gyakorlat és annak jogszerűsége nem ismerhető meg. Ezt a megállapítást egyrészt az aktakutatás eredményeire alapozzuk. A 18 éven aluli külföldi gyanúsítottak kihallgatásáról készült jegyzőkönyvek áttanulmányozása során ugyanis a formalitás abszolút érezhető volt, ahogy az is, hogy futószalag szerűen intézik az ügyeket. Sokszor arra sem figyelnek, hogy esetleg a korábbi ügy jegyzőkönyvében bent maradt pl. a gyanúsított egyéb adatainál: „anyanyelve: magyar”, miközben egyértelmű, hogy külföldi és nem beszél a nyelvet. Ha ilyenekre nem figyelnek fel, akkor felmerül kérdésként, vajon rögzítenek-e minden adatot (ill. helyesen rögzítik-e azokat).

Szintén a jegyzőkönyvek alapján vet fel kérdéseket, hogy az általunk megnézett ügyek nagy részében a kirendelt védő szabályszerű idézésre nem jelenik meg (ezt tartalmazza a jegyzőkönyv), viszont a jegyzőkönyv végén az aláírása megtalálható.

“...nem feltétlenül lehet nyomon követni, hogy valójában mi zajlik, mert sablon határozatok, jegyzőkönyvek vannak, ami nem azt jelenti, hogy bizonyos tájékoztatás nem történt meg, de ez nem követhető nyomon, hogy mi az, ami elhangzott. Ahogy azt sem, hogy a rendőr mennyire mérte fel a

kihallgatott személy személyes jellemzőit, lelkiállapotát, és hogy mit mondott, és milyen választ kapott. A jegyzőkönyvben általában olyan bonyolult jogszabály helyek vannak, amiket az előadó feltehetően nem, vagy nem úgy mondott el.”¹⁴(ügyész)

“Az írásbeli közlésről még kevesebb információnk van, mert nem kerül be a bűnügyi iratok közé, lévén hogy nem releváns irat. Az ügyész még azt sem tudja megállapítani, hogy megtörtént-e és hogyan, miként.” (ügyész)

A tolmácsolás és a védői munka minőségéről praktikusán semmiféle adatunk nincs. Gyakorlatilag 100 százalékos a látencia az esetleges problémákkal kapcsolatban, hiszen minden interjúalany megerősítette: soha nem volt még hivatalos eljárás azzal kapcsolatban, mert a tolmács rosszul dolgozott volna, vagy a külföldi gyermek számára kirendelt védő nem látta el megfelelően a feladatát.

- b) A megismert gyakorlat aggályos. Ezt a jelentés későbbi fejezeteiben részletesen is kifejtjük, azonban itt is ki kell emelni: az eljárások elhúzódnak, traumatizálóak, nem érvényesülnek a gyermekek jogai, az eljárási szabálytalanságok feltárása esetleges, a költséghatékonyság megelőzi az érdemi (a törvény szellemiségének megfelelő) jogalkalmazást

“Az eljárás traumatizál. A magyar igazságszolgáltatás még a magyar gyerekeknek se kompatibilis - a külföldinek meg főleg. A személyes lehetőségek korlátozzák, és a szerencsén múlik, hogy mi van/lesz vele.” (állami jogvédő)

“A gyermekek "felnőttesítése" zajlik. Rájuk néznek, azt mondják felnőtt, és onnantól kezdve felnőttként bánnak a gyerekekkel a információadásnál, meg az egész eljárásban.” (szociális munkás)

“A hatóságok a költséghatékonyságra törekszenek. Minél olcsóbb, minél hamarabb, minél elérhetőbb tolmács kell nekik.” (tolmács)

Az eljárások 6-8 hónapig folynak legjobb esetben is, a soron kívüliség ellenére. A fordítás miatt abszolút a késés, pedig a cél az, hogy haladéktalanul, soron kívül menjenek az ügyek.” (ügyvéd)

¹⁴ Ezzel az idézettel kapcsolatban az ügyészség képviselője utólag az alábbi helyreigazítást kérte: “Az eljárási cselekményről felvett jegyzőkönyv a nem magyar állampolgárságú terhelt jogaira és kötelességeire történő figyelmeztetést, illetőleg a szükséges tájékoztatást az eljárási törvénynek megfelelően tartalmazza, amit a tolmácsnak kötelessége lefordítani, ezért megalapozatlannak tartom annak rögzítését, hogy ‘A jegyzőkönyvben olyan bonyolult jogszabályhelyek vannak, amiket az előadó feltehetően nem, vagy nem úgy mondott el.’”

“A nyomozás elrendeléséről értesíteni kell az ügyészt, de ha a rendőr beteszi a postára, és mi azt csak két hét múlva kapjuk meg, akkor foghatjuk a fejünket, hogy mi történt, már nehéz mit tenni...”¹⁵ (ügyész)

Ezekén túlmenően a kutatás során tudomásunkra jutott olyan eset is, amikor a menekülthullám egyik csúcspontján, hajnalban egy pályaudvaron a külföldi gyereket igazoltatták, minden papírja rendben volt, de a motozás olyan cselekmény elkövetésére világított rá, amiben végül eljárást indítottak vele szemben: *„A mai napon, 2014. 08.16-án, 05 óra 35 perckor Mórahalom központi pályaudvarán történt ellenőrzés során a hátizsákjának zsebében 1 db élő görögteknős volt található, amelyet a rendelkezésre álló adatok alapján a magáénak vallott. A megtalált görögteknős a védett és fokozottan védett növény és állatfajokról szóló KÖHÉM rendelet 8. melléklete alapján Magyarországon védett állatfaj. A megtalált hulló egyed Magyarországon történő keresztülállításához szükséges természetvédelmi hatóság engedélyével nem rendelkezett, ilyen bizonylatot bemutatni nem tudott. A fentiek alapján gyanúsítható 1 rendbeli 'az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedeire jogellenes birtoklással és az országba behozatallal elkövetett természetkárosítás büntettének elkövetésével.’”* (részlet tanúmeghallgatási jegyzőkönyvből)

A jegyzőkönyv egyéb részeiből kiderül, hogy másfél évvel ezelőtt Iránból indult a gyerek Angliába, miután 3 évesen elveszítette az apját. A teknőst az egyik menekülttáborban kapta Görögországban, és *„én nem tudtam, hogy ezzel bűncselekményt követek el és csak arra gondoltam, hogy megmentem ezt az állatot.”* A cselekmény társadalomra veszélyessége, súlya, az elkövetés körülményei, nem beszélve az állami költség- és erőforrás hatékony felhasználásának igényéről, valamint a gyermekjogi megfontolásokról, erősen felvetik annak kérdését valóban a büntetőeljárás megindítása volt-e a legmegfelelőbb válasz.

A 2013/0408. sz. EU irányelv a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról 13. cikke kimondja: *„A gyermekeket érintő eljárásokban a sürgősség elvét kell alkalmazni, így biztosítva az adott esetre való gyors reagálást és a gyermek mindenek felett álló érdekének védelmét. A bíróságoknak különös gondossággal kell eljárniuk, hogy elkerülhető*

¹⁵ Ezzel az idézettel kapcsolatban az ügyészség képviselője utólag az alábbi helyreigazítást kérte: a „megállapítás arról, hogy a „rendőr beteszi a postára” a nyomozás elrendeléséről szóló értesítést és azt az ügyész csak két hét múlva kapja meg, és „akkor foghatjuk a fejünket, hogy mi történt, már nehéz mit tenni” általános és leegyszerűsítő megállapítás, figyelemmel arra, hogy a Be. 170. §-ának (3) bekezdése második mondatában írtak, amely szerint a nyomozó hatóság az általa elrendelt nyomozásról (...) huszonnégy órán belül értesíti az ügyészt a nem magyar állampolgárságú fiatakorúak elleni indult büntető ügyekben is kötelezően alkalmazandó rendelkezés, amely az esetek nagy részében késedelem nélkül teljesül.”

legyen a gyermek családjára és társadalmi kapcsolataira nézve káros következmények előfordulásának bármilyen kockázata.”

Az aggályos, vagy aggodalomra okot adó gyakorlatok körében ki kell emelni, hogy a külföldi gyerekekkel szembeni tudatos, szándékos hátrányos megkülönböztetéssel, nyíltan rasszista vagy xenofób elvet valló szakemberrel nem találkoztunk. Az előítéletesség megítélése vagy tetten érése természetesen nem könnyű – sem kutatásokban, sem a gyakorlatban, azonban a magyar igazságszolgáltatásban fellelhető, pl. a romákkal szemben megnyilvánuló diszkriminációról vannak korábbi kutatási eredmények.¹⁶

Jelen kutatásban egyetlen esetben jelezte az interjúalany, hogy ilyen okok is lehetnek annak hátterében, amilyen bánásmódot az általa képviselt külföldi gyerek ügyében tapasztalt:

“Lássuk be, hogy él az emberekben némi fajgyűlölet is, és volt olyan érzésem néha, hogy még ilyen is játszik a dologban.” (gyermekvédelmi gyám)

A kutatási tapasztalatok szerint a büntető, a gyermekvédelmi és az idegenrendészeti eljárások (és maguk a rendszerek is) egymástól teljesen függetlenül zajlanak. Általában csekély tudással arról, hogy egyáltalán vannak-e folyamatban az érintett külföldi gyermekkorú terheltek kapcsolatban egyéb eljárások (pl. védelembé vétel, veszélyeztetés miatt). A gyermekvédelmi törvény által előírt jelzési kötelezettség teljesítésének rendszerszintű rutinjára nem találtunk adatot a kutatás során.

Bízunk benne, hogy a 2013/0408. sz. EU irányelvben megfogalmazott elvárás - mely szerint “a gyanúsított és vádlott gyermekeket tisztelettel, méltósággal, szakmailag megfelelő módon, személyesen és megkülönböztetéstől mentes módon kell kezelni és gyermeki állapotukat elismerni, valahányszor az érintett gyermekek kapcsolatba kerülnek a büntetőeljárások keretében eljáró illetékes hatóságokkal. Mindez a gyermekeknek a társadalomba való visszailleszkedését is megkönnyíti azt követően, hogy szembesültek a büntető igazságszolgáltatási rendszerrel. Az ebben az irányelvben meghatározott jogok a gyanúsított vagy vádlott gyermekekre – tartózkodási jogállásuk vonatkozásában is – megkülönböztetéstől mentes módon alkalmazandók.” – pozitív irányba fogja befolyásolni az eljáró hatóságok gyakorlatát és együttműködési készségét is a jövőben.

Összegzés

¹⁶ Lásd: ERRC jelentések. Forrás: errc.org

A kutatás megvalósítása komoly akadályokkal nézett szembe, aminek elsődleges oka a téma átpolitizáltsága, a hatóságok számára jelentős frusztrációt okozó helyzet. Másodlagos okként a külföldi vádott / gyanúsított gyerekek ügyében indult eljárásoknak azt a jellemzőjét azonosítottuk, hogy az érintett 18 éven aluliak sok esetben a nyomozás megindítása után elhagyják az országot, ismeretlen helyre távoznak.

A vonatkozó EU Irányelvek átültetése a jogszabályok szintjén alapvetően és döntően megvalósult. Egyes esetekben a magyar szabályozás szigorúbb követelményeket támaszt, más esetekben részleges hiányok tapasztalhatóak.

Az Irányelvek gyakorlati megvalósulása komoly kihívásokkal terhelt, ha a gyanúsított, vádlott személy egy 18 éven aluli külföldi állampolgár. Az Irányelvekben biztosított jogok érvényesülésének legkomolyabb kockázatait az alábbiakban azonosította be a kutatás:

- nem tekintik a gyermek vádlottat, gyanúsítottat vulnerábilisnak, különösen sérülékenynek;
- nem tekintik a külföldi, az eljárás nyelvét nem beszélő gyermeket fokozottan vulnerábilisnak;
- az előírások csak formálisan, és nem a jogszabályok szellemisége, tartalma szerint érvényesülnek;
- a jogérvényesülés (a tolmácsolás / fordítás, a tájékoztatás, az ügyvédi képviselő) minősége / a minőség biztosítása nem jelenik meg elvárásként;
- a megfelelő minőségű tolmáchoz/fordításhoz, tájékoztatáshoz, jogi képviselőhöz való hozzáférés nem biztosított;
- hiányoznak a megfelelő működési és szakmai sztenderdek;
- a hatóságok nem nyújtanak egyenlő feltételeket a külföldi terhelt kiskorúak számára;
- hiányoznak a regiszterek (jogi tolmácsok listája, nyelvet beszélő ügyvédek listája, gyermekkorúakkal való kommunikációra kiképzett, felkészült más szakemberek nyilvántartása);
- hiányoznak a képzések, továbbképzések a tolmács részvételével zajló gyermekmeghallgatásokról, valamint a multikulturális kérdésekről;
- hiányzik a büntetőeljárásban érintett hatóságok közötti multidiszciplináris együttműködés.